

DYM (408) *sb m*

sg N dym (146). ◇ *G* dymu (44). ◇ *D* dymowi (3) *RejPs*, *ModrzBaz*, *Calep*, dymu (2) *FalZioł*, *BielKron*. ◇ *A* dym (43). ◇ *I* dymem (66); -em (4), -(e)m (62). ◇ *L* dymie (15). ◇ *pl N* dymy (42). ◇ *G* dymów (21); -ów (4), -(o)w (17). ◇ *D* dym(o)m (7). ◇ *A* dymy (11). ◇ *I* dymy (4) *FalZioł* (2), *KochPs*, *KochJez*, dymami (3) *Oczko*, *SkarŻyw*, *KlonWor*. ◇ *L* dymi(e)ch (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Produkt spalania ulatujący kłębami w powietrze; fumus Mącz, Calag, Calep, Cn, Vulg (292) :* I owfzem dym wczyniony w domu/ wypądzga gad fthege domu/ Auicenna otym powieda. *FalZioł* I 90b; Dym kthory bywa przy przepaleniu Srebrne^{so} kruźczu/ ieft iadowity áłzkodlivty zdrowiu człowieczemu/ I theż famo Srebro ciemnieie od one^{so} dymu *FalZioł* III 34d, III 35d, IV 8d, 14d, V 35, 62v; tedy Ipocras kazał nawozic około miafta wiele dębiny y z liścim y kazał palić, ktoremże dimem ono złe powietrze zagnał á mor przeftał *BielŻyw* 68; *GlabGad* F6; *MurzOrt* B2v; Albo [kto] dymu nyeznyáyc/ á widząc kurzáwę z prochu/ albo pářę z mokrádlni/ mnimałby/ ále omylne/ iż tám ogyeń. *KromRozm* III B8; *GroicPorz* cc4; *KrowObr* 91; Nád tą wodą ieft ogień tákże przezroczyfty/ Nie ták iáko náłz z dymem/ iáko Kryłztał czyfty. *RejWiz* 151, 113v, 137v, 151v, 155; *Leop* 4.*Esdr* 4/48, 50 [2 r.]; Ktorzy vyzrawfzy iż [...] rycerftwo Iudałzowe oboz zápaliło/ (ábowiem dym kthory było widzieć/ okázował co fię ftáło) Vłękli fię bárzo *BibRadz* 1.*Mach* 4/20, *Is* 6/4; *OrzRozm* H2; *BielKron* 26, 276v, 312, 387; Foelix hostia, Tłufta offiárá/ álbo z ktorey dim ku niebu okficie leći. *Mącz* 133a, 139b [3 r.], 331a, 408d, 441b; *SienLek* 39v, 93, 93v, 106v, 159; Powieda też Apoftoł: Iż then kościoł widział dymem nápełniony [...] Tu iuż przez ten dym włáfnie możemy rozumieć zápalenie gniewu Páńlkiego *RejAp* 132, 25, 72 [2 r.], 77v, 110, Dd3v; *BielSat* Cv; *RejZwierc* 41 v [2 r.], 81v [3 r.]; *BielSpr* 68v; *BudBib* *Is* 14/31, 4.*Esdr* 4/46 [48], 48 [50], 49 [50]; *ModrzBaz* 7v; *Oczko* 6; *Calag* 387b; A którykolwiek pánu fye przeciwi/ Iáko łoy tłuftéy ofiáry zniłzczeie/ A profto z dymem záraz wywietrzeie. *KochPs* 53; Tegoż czáłffu v Wieliczki w Gorze łolney/ ieden łotr ftáplowánie zdráda/ podrzuciwfzy ogień/ zápalił/ z ktorego dymu w podziemney iáłkini/ iáko w piekle wiele fię ludzi zádufiło *StryjKron* 722, 622; Z támtąd fzedłeś ku Chełmu/ á około ciebie Ledwé łóńce znác było przed dymy ná niebie. *KochJez* B2v, Bv; *KochFr* 69; *KochMarsz* 155; Ono tám Troia/ widziłz dymy oné/ W niebo idącé/ łprofnie poczérnioné? *Górntroas* 68, 9; Infumo – wdimie fułzę wedzę. *Calep* 535a, 440a, 440b [3 r.]; *GostGosp* 12; IA ná káždy dzień ofiářę czynię/ nie z dymu kádzenia/ áni z wołow ryczących mięfá *LatHar* 194; *WujNT* 860; *JanNKarKoch* G2v [2 r.]; Iáko kiedy kto ogień łolnowy zágáfi/ Vtęchnie płomień łrogi/ tylko fię dym kwáfi *KlonWor* 24, 21, 24, 69, 77.

dym czego (7): *FalZioł* III 35d; [prosiemy] Iż gdziebykolwiek Dym/ tych rzetzy woniáiących zálećiał/ w mocy łwięthego imieniá twego/ áby wfzyłtkich nietzyłtych duchow naiázdy oddalił *KrowObr* 96; *Leop* *Apoc* 18/9; *BielKron* 308; *WujNT* *Apoc* 8/4, 18/9, 18.

dym z czego (4): Zabija ie [muchy] też dym z kadzidla, y tegołz Arłenica kurzenie. *FalZioł* IV 29a; *GrzegRóżn* Ev; *BudNT* *Apoc* 8/4; Znam to że dar máłuczki ále chęc prawdziwa/ Wízák też dymem s kádzidla Bog vbłagan bywa. *StryjWjaz* A2.

W porównaniach (40): *FalZioł* V 9; Iako dym ginie/ tak y oni niechay zginą [*sicut deficit fumus, deficient*] *WróbŻółt* 67/3; *RejPs* 30, 97, 153; Snaidz podobno łam wyleci Niż rozpołazy ty dzieci A ia piekelna chudziná Wylecę by dym łkominá *RejRozpr* E3v; *BielKom* B7v; Bowiem dni me prawie iák dym/ ták łie márnie rozchwiały *LubPs* X3v, K2, P4v, X3v *marg*; Nieprzyiaćiele Pańscy iáko rychło będą podwyłżeni y podniełieni we ćci/ iáko dym wltaná [*quemadmodum fumus deficient Vulg Ps* 36/20] *KrowObr* 1v; tu náłże miełżkánie/ A ná tym nędznym morzu to pielgrzymowanie/ Iełt iáko dym przy ogniu gdy łie trołżkę łwieći/ A potym łie iáko mgłá po wiátru rozleći. *RejWiz* 83v; *BibRadz Gen* 19/28, *Eccli* 22/28 [30], *Apoc* 9/2; Kiedy kto przed oczymá iakoby muchy lataiáce widzi/ albo iakoby dym [...]/ známionuie s łtępowanie wilkołci w oczy *SienLek* 20; *RejAp* 72, 73, 76, 77 [2 r.], 132; bo modlitwá iego [*człowieka bołżego*] włthępuie w niebo iakoby dym przed oblicznołć Bołżá. *HistRzym* 124; *RejPos* 264; Abowiem thu do czáłu łiedzimy iáko w iákim dymie parłkáiáć *RejZwierc* 81v; Kto częgo załrzy pewnie łam nie miewa. Dym prawie s kuchniey zazdrołciwy włżędzye/ To miewa w zyłku/ gdyż tám iełć nie będye. *RejZwierc* 224, 187, 189v; *WujJud* 230v; *ModrzBaz* [41]; *KochPs* 182; inłżé rzeczy/ którch łię chwytáią Ludźie prołci/ iáko dym/ wiátry roznałżáią. *KochFr* 84; *GórnTroas* 30; Fumidus – Dimowi podobni. *Calep* 440b; Y Aryłtoteles przypodobał go [*gniew*] (á łłufznie) do dymu/ bo iáko w dymie oczy ludzkie bywaiá zácłmione y wzrok tráci łie [...] Thák gdzie łie człowiek łniewem rołpali/ záraz ciemnołć rozumowi przypada *Phil* I; *LatHar* 676; *WujNT Apoc* 9/2; á włzyłtkę onę nie trwałá poćiechę/ iako záarki wiátr/ dym rołpádzá/ y w niweć obraca. *WysKaz* 2; *SkarKazSej* 683a. Cf *Zwroty, Szeregi*.

Przysłowia: Fłamma fumo est proxima, Ogień przez dymu być nie może. *Mqcz* 129c; *RejAp* 132.

Páni łniewliwa/ dym/ y panewká dziuráwa/ tą troia rzecz iełt łkázá domowa. *March*¹ A4v.

kto wiátreł łłuzy/ temu dimem ma być płacono. *RejZwierc* 84.

máły dym wylátuie z wielkiego kominá. *GroicPorz Rej* C4.

gdzie okrutnie gore/ wynołżá łie dymy. *WisznTr* 12.

WysKaz 45; Dołtátki w gnoy łię y w dym obracáią. *SkarKazSej* 666b *marg*.

kto w dym wlezie pewnie dymem łmierdzieć mułi. *RejZwierc* 91v, 91 v *marg*, Aaa 4v.

Zwroty: »dymem kurzyć, (a. podkurzać, a. przekurzać)« = *transfumare Calep* [*szyk zmienny*] (5): Na ołtátku podkurzaćie gi [*dom*] Dymem/ áby Páiący/ nietoperze/ káwki/ y muchy od niego wćiekáły. *KrowObr* 103; *RejWiz* 7v; *RejZwierc* 18v; iż ogień ón/ we wnątrnołciách łiemnych záwárty/ prołznováć niemogáć/ záwłždy iáko z kułniey rozmáitemi dymámi kurzy. *Oczko* 6; *Calep* 1080a.

»dymem kurzyć się, kurzácy się; dym się kurzy« = *fumare, fumigare Vulg* [*szyk zmienny*] (4 : 1; 2): Náklóń Pánye nyebá tve á ráćz yuż k nam słtápić/ Dotkni gor á będą łie wyełkim dymem kurzyć [*tange montes et fumigabunt Vulg Ps* 143/5] *LubPs* ee5v; A włlyłtká gorá Synái kurzyłá łie/ przeto yż był Pan złtápił na nie w ogniu/ y kurzył łie łniey dym/ nieináćzey iáko z piecá *Leop Ex* 19/18; *BibRadz Gen* 15/17; *RejAp* 77v; *RejPos* 141; Dym łie zá nim kurzy/ á ielzćze tuż przed oczymá iego łmázy łie máyęthnołtká a oliáđłołć iego. *RejZwierc* 186v; *GostGosp* 56.

»dymem poįćć« = *zadymić* (2): Pan/ ktory kiedy poįrzy/ łiemá drzy: pan/ który Kiedy ręká gor dotknie/ dymem póįdą [*Qui tanqit montes et fumigant Vulq Ps* 103/32] góry. *KochPs* 156, 209.

»jako dym (albo popioł) (po-, u-)leciec, rozlecieć się« = (z)niszczyć (4): *RejWiz* 18v; *RejZwierc* 145, [233]; Iáko dym/ ták látá moię vleciály [*quia defecerunt sicut fumus dies mei Vulg Ps* 101/4] Kości/ iáko głównia/ moię wygorzáły. *KochPs* 151.

peryfr. »[kogo] posłać do Plutona z dymem« = *spalić na stosie* (1): Nie kuy nowych pieniędzy/ przeŝtrzegam cię rymem: By cię zás nie posłano do Plutoná z dymem. *KlonWor* 67.

»jako dym (albo mgła) przeminąć, mijać« (2 : 1): *RejWiz* 22v; *KochFr* 86; Niechże mi tá ziemiá wśmierdnieie/ którą mi czárt vkázuie/ y wśzytki iey kroleftwá ktore iáko dym mijáią y vpadáią. *SkarKaz* 123a.

»dymem wylecieć« = *zniszczyć* (2): A [źli ludzie] zginą rownie iáko tłuŝtoŝc zápalona która dymem wyleći [*deficientes quemadmodum fumus deficient Vulg Ps* 36/20] y będą wzaiem nabywác á nigdy niewrocą *RejPs* 55v, 212v.

»dymem wynić, uchodzić« = (z)niszczyć [szyk zmienny] (1 : 1): Iako y drwa fuehe zpłoną na ogniu y dymem wynidą niźl[i] fie ŝnrowe [!] rozgoraią. *GlabGad* F6; *Oczko* 5v.

»wypuścić dym« (1): Pánie náklón niebios twoich á zítąp/ dotkni gor/ á wypuŝzczą dym [*tange montes et fumigabunt Vulg Ps* 143/5], *CzechEp* 161.

»dymem znaczyć« (1): Dymem oyczyznę znaczyć tobie będą/ Troiáńscy ludzie/ co w okręty wśiędą. *GórnTroas* 68.

»(z)niszczyć jako dym« (4): Abowiem nie ináczey iáko dym od wiátru roznieŝiony/ ták prętko niŝczeyá dni moje [*defecerunt sicut fumus dies mei Vulg Ps* 101/4] *RejPs* 148; *BibRadz Ps* 101/4; Ták zniŝczeyá iáko dym ná powietrzu ginie [*sicut deficit fumus, deficient Vulg Ps* 67/3] Albo iáko topniący wołk od ognia płynie. *KochPs* 96; *LatHar* 166.

Wyrażenia: »kurzawa dymu« = *vapor fumi Vulg* (2): *BudNT Act* 2/19; y dam cudá ná niebie wzgorę/ y známioná na ziemi niŝko/ krew/ y ogień/ y kurzawę dymu *WujNT Act* 2/19.

»jako słupy dymu« (2): Co to wyŝtępuie z puŝczy iáko słupy dymu [*sicut virgula fumi*]/ zákurzenie mirry y kádzidlá/ z każdego prochu áptekárłkiego. *BudBib Cant* 3/6, *Ioel* 2/30.

Szeregi: »cień i dym« (1): y zowie fálszywe bogi ony Báále i Astároty [...] próżnoŝciámi/ iáko cień y dym/ ktory nie trwa y pomocy nie dáie. *SkarKazSej* 683a.

»dym albo mgła« (1): Cnotá na ćci ma dofyc: tą Zákliká ŝynie: Wśzytko inŝé/ iáko dym/ albo mgła przeminie. *KochFr* 86.

»młoto i dym i ciernie« (1): Íprawił to [Bóg] áby ŝwieckie márnoŝci/ ktore ŝą iáko iákie młoto/ y dym/ y ciernie/ v ciebie ŝtániály/ á miłóŝc Boża w ŝercu ŝię twym/ iáko ogień rozżarzálá *LatHar* 676.

»dym albo popioł« (1): tedy ŝie to [*bogactwo bez cnoty*] prętko iáko dym albo popioł przed dom wyŝypány rozleći kiedy gi wicher roŝpłóŝy. *RejZwierc* 145.

»(nie) ogień, (ani, i, a) dym (i siarka)« = *fumus et ignis Vulg* [szyk 7 : 3] (10): A krotko mowiácz/ ten ich wymyŝlony czyŝciecz/ nie ogieńci/ ani dym í ŝiebie dawa/ ale tak wiele złota/ ŝrebra/ y bogactw ktorych im [...] na wízelką pŝotliwoŝc doŝtawa. *SeklWyzn* g2; Wnet obtoczywŝy onę wieżę/ podpálił ią/ y wczynili że dymem y ogniem tyŝiac ludzi zginęło *Leop Iudic* 9/49; *BibRadz Apoc* 9/17; *RejAp* 81 [2 r.]; Tegoż Alexándrá ŝtroże pochwytláli Tátárłką ŝtraż/ ktorzy przes ogień w nocy á przes dym we dnie mieli dáwác znáki ŝwoim *BielSpr* 42, 67v; á głowy onych koni były iáko głowy lwie: á z

gęby ich wychodzi ogień/ y dym/ y siarká [*procedit ignis et fumus et sulphur*] *WujNT Apoc 9/17, Apoc 9/18*; Zążywał [*Kakus*] wżytkich cząrow y náuk łotrowłkich: Parłkał dymem y ogniem *KlonWor 24*.

»para i dym« (1): Iáko párá y dym z kominá vprzeda ogień [*ante ignem vapor camini et fumus*] ták łowá wżczypliwe vprzedaią wylanie krwi. *BibRadz Eccli 22/28 [30]*.

»dym abo marne plewy« (1): łie to ták rołchodzi po łwiáu iáko dym ábo iáko iákie márne plewy/ ku lekkołci chwały Páńłkiey/ á ku ohydzie *RejZwierc 187*.

»dym, płomień« (1): S prochow dym/ płomień łthráłzny/ tráby z wież y z murow Krzyczą *StryjWjaz B4v*.

»proch, (i, abo) dym« = *pulvis et fumus Vulg [szyk 3 : 1] (4)*: y włtanie á przedze proch y dym áż do niebá/ a wżyłtcy okoliczni będą go plákác *Leop 4.Esdr 15/44; BibRadz 4.Esdr 15/43 [44]; SienLek 63*; A iż to w iedney godzinie iáko dymem ábo iáko prochem ku gorze wichrem wyniefionym to łie tobie rołprofzyć może. *RejPos 264*.

W przen (32) : Wyłtępował dym od oblicznołci gniewu iego [*Ascendit fumus in ira eius Vulg Ps 17/9*] á ogien iáko węgle látáiące włlytko około siebie pułtołłác. *RejPs 24; LubPs E; RejWiz 167v; LeopPs 17/9*; Zákurzył łie dym z nozdrzy iego [*Jehowy*] á ogień wychodzący z włt iego požerał/ a węgle łię od niego rołpalał. *BibRadz Ps 17/9; RejAp 132; BudBib Ps 17/8 [9]; KochPs 23; Y nápełnił łię kołcioł dymu od máiełtatu Bożego/ y od mocy iego [Et impletum est templum fumo a maiestate Dei et de virtute eius] WujNT Apoc 15/8*.

dym czego (15): Głowie radę dać mułłemy Abychmy wygnałi dimy Złych pliotek Złego mniemania *RejKup r2v*; A Włtąpił dym onych zápalnołoi z modlitw łwiętych z ręki onego Anyoła przed Bogiem. *RejAp 71*; Słyzáleł nie dawno/ iż gdy on Anyoł przepáłci na łwiáth łie poiáwił/ iż go ogárnał dym fáłłzow á wymyłłow iego iáko s piecá ogniłtego *RejAp 94v, 82v, 130v, 151, 151v, 153, 157; CzechEp 31*; powłtał dym ciemney náuki kácerłkiey/ iáko z wielkiego piecá wielki dym wychodzi *WujNT 860, 859, Apoc 14/11; PowodPr 12*; Zebył łię z támtąd wrocił prawdziwym Pielgrzyme^m. Nie z chłubą/ nie z nikczemnym prożney chwały dymem. *KlonWor 53*.

Frazy: »[komu] czas fużą wychodzi a dymem« = *ktoł traci marnie czas (1)*: A łnadź kto to [cnotę] opułci/ podobien ku łwini. A práwie mu czás fużą wychodzi á dymem *RejWiz 16*.

»dym w niebo leci« – *gotuje się, piecze, warzy się strawę (1)*: Młocą dym w niebo leci a gonią łie s kury/ A drugi do komory pátrza s tyłu dzyury. *RejWiz 69v*.

Zwroty: »w dym a w perzynę pojłć« = *zniszczyć (1)*: Ták łię popłuie y w niwecz obrocił/ y w dym á w perzynę poydźie chwałá wáłzá/ y wżytki dołtátki y máiełnołci wáłze. *SkarKazSej 705b*.

»z dymem pojłć« = *zniszczyć [szyk zmienny] (2)*: Bo niezbożnicy poginał/ á nieprzyiaćiele Iehowy iako cená báránow zniłzczeią/ zdymem poydą [*deficientes quemadmodum fumus deficient*] *BudBib Ps 36/20; GórnRozm D4v*.

»ulecieć z dymem« = *zniszczyć (1)*: Boć z mey łlawy pożytek iuż wiedz máły będziey/ Iełłiz vmyłł pocźciwy w twey głowie nie łiędzye. [...] Tá ma chwałá temu wierz żeć vleci z dymem. *PaprPan Cc4*.

»dymem wykurzyć« = *stracić (1)*: opráwi to [*paranie się alchimią*] dzyełiącą złotych czyrwonych/ potym łwoię máiełnołć onym dymem wykurzy/ náołtatek tákim przychodzi/ áłbo żebráć áłbo mynicę bić na prołtym págámencie. *BielKron 26*.

Szeregi: »dym (ogień) a siarka« (2): Bo iuz tám nie do rozumu áni do żadnego wyvodu [...] tho iuz niczym inłzym nie vmieią bronić iedno dymem ogniem á liárką mocy łwoiey *RejAp* 82v, 82.

Przen (26) :

a) *Niszczenie, udręka (jako kara za grzechy) [w tym: z zaimkiem dzierżawczym (9)] (10)* : *Leop Is* 34/10; Iż wierny nie vmiera/ ále przestępuie z żywotá do żywotá. A niewierni iż profto idą do ognia do liárki/ á dym ich iuz wiecznie kurzyć lie będzie *RejAp* 124v, 121 v, 123, 124, 155; y będzie ziemia iego [*Edema*] łmołá goráiącą. Wnocy y we dnie niezágásnie/ vftáwicznie wyftępowác będzie dym iego [*in sempiternum ascendet fumus eius*]/ od rodu do rodu burzon będzie *BudBib Is* 34/10; [*Bóg*] ofądził wftetecznieę onę wielką [*Babiloniję*]/ która płowála ziemię [...] A dym iey wftąpił ná wieki wiekow. *WujNT Apoc* 19/3.

W przeciwstawieniu: »dym ... odpoczynek« (1): iż dym ich [*niewiernych*] nie vftánie áż ná wieki wiekow/ á odpoczynku nie będą mieć áni we dnie áni w nocy. *RejAp* 123.

Szeregi: »dym a dręczenie« (1): oto łyłzyłz iż dym twoy á dręczenie twoie nigdy nie vftánie áni wednie áni w nocy. *RejAp* 123.

b) *Rzecz próżna, znikoma, fałsz (7)* : Widziłz że oni wšyłtko w Duchá y w dymy y w fántázye prozne refo- lwuią/ gdy ten fákráment łámym Duchownym pokármem zowá. *WujJud* 252; *CzechEp* 312; Zádźierzá zrázu królá wiérłzem łkádne rymy/ Vftápią im triumphy/ inłzé fráłzki/ dymy/ Ktore łzum po powietrzu rołtrząsa á Kołem Porwie wiátr wchrokrętny *GosłCast* 10; Więc kłamlwi łzálbierze od łgárłtwá łwe dzieło Zácźynáią, żeby lię pod tą mgłá zákryło. W tym dymie niegdy Cacus cudze bydło chowál *KlonWor* **v.

Zwroty: »paść się dymami« (1): Są káznodzieie/ co [...] łami łiebie dymámi páłá: czći próžney łwey/ y mniemánie [!] v ludzi/ á niepożytku zbáwiennego proftych owiec Bożych łzukáiąc. *SkarŻyw* 312.

»dym przedawać« = *oszukiwać; fumos vendere Cn s.v. szalbieruję (1)*: y ci co Więc Obiecowáli komu pomagác na páńłtwo Y ci ktorzy też o nie łtáráli lię v nich, Ludzłli wzaiem łobá: ci dym przedawáli Tamtym a támci zalię wiátre m płáćili. *CiekPotr* 50.

»[komu] dym w oczy puścić« = *oszukać, zwieść kogo (1)*: był [*po wyroku*] wielki spor miedzy łtronámi/ gdy obie chytrołciá łwá ná łwoy młyn wodę wiodác chćieli piłárzowi dym w oczy puścić/ wywráćiąc mu on dekret. *ModrzBaz* 88.

c) *Przywara (1)* :

Szereg: »dym i błoto« (1): A ták poćiwy człowiek y tego dymu/ y tego błotá káżdego łłufznie by lie przeltrzegác á omiájćby miał czoby mu było nie przyłtoynego á łtárác lie o tho áby Czo napięknieylze perfumy od niego zálátály cnot á poćiwy ł spraw iego. *RejZwierc* 91v.

d) *peior. O kadzeniu w czasie nabożeństw [w tym pl (6)] (7)* : Lew Papielz [...] kádzidłnice [...] wymyłlił y dym miáłto łłowá Bożego prawdziwego/ y modlitw prawdziwych do kołciólá wprowadził *KrowObr* 91; *RejPos* A5, 139v.

Szeregi: »i ony kádzidła i ony dymy« (1): Tákże też potym zginęły y ony mázidłá/ y ony kádzidłá/ y ony dymy/ y ony włzytki cerymonie vftaw onych zakonnych *RejPos* 348v.

»dymy, kurzawy« (1): wiedz iż mnie iuż dawno omierzły ty dymy twoie/ ty kurzawy/ ty ofiary/ y ty pofty twoie *RejPos* 342.

»ofiary, (a) dymy« (2): Bo iako słżyłysz iż ná on čás żydowie ni w czym więcey nie pokładáli nádzyeie swoiey/ o wbląganiu gniewu Páńského/ iedno w onych ofiárach á w onych dymiech swoich *RejPos* 198, 32v.

e) Piekło (1) :

W przeciwstawieniu: »niebo ... dymy« (1): [*Pokusa mówi do Anjoła*] Owa mieyſcy frymárczymy/ Ia do niebá á ty w dymy/ Wyrozumieſz potym ſnádnie/ Trapić kogo gdy vpádnie. *BielKom* D3v.

a. W zabiegach lekarskich: inhalacje, okadzania (32) : Tenże dym noſem woniany, moſg w głowie poſiła. *FalZioł* III 3a; Naprzod, dym z drzewa ſońowego, gdy ſie człowiek ktori nie ma na brwiach włoſow będzie nachylał nad on dym/ wyraſtaią włoſy. *FalZioł* V 77v, III 29a, c, 30b, V 26, 32v (12); Niektorzy ząb bolący leczą/ zębem zmartwey człowieczey głowy [...] gdy go w ogień włoży á ząb bolący nád onym dymem kurzy. *SienLek* 77; Skothowy gnoy Máiowy wſuſz/ á w gárniec ná ogień włoſz/ przykryy pokrywką dżiurawą/ á on dym w gárdło puſzczay/ komu ſye płucá pſuią álbo gniją. *SienLek* 93v, 71v, 82v, 157, 168v; wízakoſ ná kftáſ Fumárol Neápolitáńſkich/ dym wthákie wſzy wpuſzczáć trzebá *Oczko* 14v, [41]v.

dym czego (8): Zaduſzenie macicze oddala dym Laudanow wpuſzczony do macicze. *FalZioł* III 27; TERpentina ieſt ciepła y ſucha/ dym iey około ſtholcza kadzony/ broní niemoczy ktorą zowá Tenáſmon *FalZioł* III 29c, I 49a, III 3a, 30b, IV 48b, d.

dym z czego (3): Na węgle kiedy będzie włożona [*żywica serapinum*] á dym ſniey, ten głowę czyſci z fleg- miſtych wilkoſci. *FalZioł* III 3 1b, V 77v; ktemuſ też ſłuży dym z oczu ſłonych ſzczuk albo z zębów z żuch- fámi. *SienLek* 114v.

W charakterystycznych połączeniach: dym (nosem, usty, zadkiem) brać (w się) (5), brany, nosem woniany, (w)puszać (puścić) [w co] (6), wpuszczony [do czego] (2); dymu woniać; nad dymem kurzyć.

Szereg: »para albo dym« (1): Wezmi żywicze/ ſmoły á włoſz iá na węgle á potym wezmi marunę/ byliczę á throchę kwiathkow dziewaⁿny/ [...] moſeſz ſiedzieć na onym zielu y nad oną parą albo dimem żywiczowym *FalZioł* I 83c.

2. Wyziew, opar, para; vapor Mącz, Calep, Cn (105) : Pandectha powiada iż polna ruta roſcie z dymow grubych fcthore pochodzą z ziemie *FalZioł* I 51a; *BibRadz Gen* 19/28, *Iob* 41/11; ále ieden Tátáryzn wyrwał ſie z chorągwią [...] ná ktorey była głowá ná wierzchu z brodą/ trzęſąc głową dym ſzpetny á ſtráſzliwy y ſmrodliwy z gęby puſzczáłá ná Polaki *BielKron* 360v, 120; Wiele ludzi pomárło w tak ſmrodliwym dymie. Gdy ſrzod rynku iáſkinia ták ſzkáráda była/ Ze bárzo wiele ludzi o ſmierć przypráwiłá. *PaprPan* Hh4; *Oczko* 6v.

W charakterystycznych połączeniach: dym gruby, smrodliwy (3).

Wyrażenia: eufem. »samorodny dym« (1): A ná wierzchu nápiſał/ otoſz tobie Klimku/ Coſ nam chciáł Sowy potłuc/ gówno w vpominku. A ták onego Klimká poſpołu y z rymem/ Opalił ſzpetnie Bártek/ ámorodnym dymem. *RejFig* Bb7.

»dym ziemny« (1): [*mumia*] Teſz niegdy w ſkale kamieⁿney ſ ſubtelnego dymu ziemne⁸⁰/ á od zimnoſci kamieⁿney z gęſtnieie ſie *FalZioł* I 89c.

Szeregi: »dym albo chmurawy« (1): Halitus terre, Dym álbo chmurawy/ páry ktore z ziemie wychodzą. *Mqcz* 152d.

»dym, (a) kurzawa« [szyk 3 : 1] (4): on chorąży począł oną głową mocno trząć [...] z kthorey głowy poźedł dym á kurzawa niewymownie ímrodlíwa która tak nałze zarazała *MiechGlab* 11; Vapor, Exhalatio calida, Kurzawá/ dym/ wízeláká zwłafzczá z ciepłóści á zágrzánia pochodząca. *Mqcz* 475b, 408d; *Calep* 1102a.

»dym, para (wonia)« [szyk 1 : 1] (2): lecz ónéy [leczniczej] włafności íż [woda] nie niepozbyłá/ dym/ párá/ wónia/ y íam efekt znácznie pokázuie. *Oczko* 11; *Calep* 162a.

»dym i zapach« (1): y dofyć to/ choć wodá źimna/ kiedy v nas thák gorących niemáfz/ kiedy śiárká śmierdzi/ á z niéy dym y zapách táki íye kurzy. *Oczko* 10v.

α. *O wyziewach studni w wizji Apokalipsy; w przen; fumus putei Vulg (28)* : Otworzyłá thedy ítudnię przepáści/ y wftąpił dym z ítudnie íáko dym piecá wielkiego/ y zácmíone íeft íłóńce y powíethrze od dymu ítudniey. *BibRadz Apoc* 9/2, *Apoc* 9/3; A z onego dymu pothym wyfzłá ízáránčza na ziemię/ a daná im íeft táka moc íáko máíá ízkorpionowie ziemscy [*Vulg Apoc* 9/3]. *RejAp* 76; oná ízáránčza ízkodliwa/ która ná fwiát wyfzłá z dymem ízkodliwym/ obráłá íobie byłá krolá Anyołá przepáści *RejAp* 84v, BB2v, CC2, 76 [2 r.] (20); W piątego ániołá zátrábieniu/ opífanie haeretykow/ przez gwíazdę ípádłá z niebá/ y przez ízáránčze z dymu przeáfci wypufzczone. *WujNT* 857, *Apoc* 9/2 [2 r.], 3, s. 860.

a. *fizjolog. O produktach przemiany materii w organizmie ludzkim; fumus Modrz [w tym pl (57)] (60)* : [bób] grubá krew czárná/ to íeft melankolijá czyni/ y dymy miáfzłze/ á przeto mozgowi íeft niedobry *FalZioł* I 17a; To picie leczy gorączkę/ żóltá niemocz/ boleść głowy która bywa z dymow gorących ktore w ítępuią w głowę z żółádka *FalZioł* I 154b; Theż boleści y íthrzekania íkroni oddaláią, ktore bywaią dla ostrych dymow z żółádka podnořzających íie do głowy. *FalZioł* III 27d, I 28b, II 13a, III 2b, 23c, 24a [2 r.] (22); gdi tam nieczo wen [w żółádek] nie włóžá, tedy on wciąga w íię wilgoty złe y pługawe ku trawieniu, z ktorich wíecz pochodá w głowę dymy íadowite *GlabGad* G2v; Przeto cżáfu weffela albo krotochwile íż íiła przyrodzona rozchodzí íie po człónkach dla te^{go} nie dopufzczá w głowę wftępować dymom z ktorich ípanie pochodzi *GlabGad* K5; Bowiem na przodku powftawáią z pokarmu w żółádku dymy mocne, ktore wielkie czynią zamiefzanie w mozgu *GlabGad* L5; zafię gdy takowe dymy grube á íadowite od íercza do mozgo [!] wftępuią tedy ímyśł póřpolithy mnima y tak fádzi we ínie íakobyfmy wgorę wchodzili, á to íie póřpolicie przydawa chorym ludziem ktorzy wiele takowych dymow w głowie zamiefzanych mewaią. *GlabGad* L6, C2, K5, L2 [3 r.], L3 [2 r.] (26); *ModrzBaz* 7v [2 r.]; co narychléy okaże żółádek/ íełli dobrze trawi/ íełli rzygánia/ brzydkóści/ przelévania/ odęcia/ párcia/ ízczkánia/ dymów żadnych nie ma *Oczko* 25, 12v, 14v.

W charakterystycznych połączeniach: dymy gorące (3), grube (8), jadowite (3), mocne (2), mięzsze (4), ostre (2), plugawe, surowe (2), szkodliwe, wielkie, żółdkowe.

Szeregi: »dymy a (i) kurzawy« (2): Czemu mlekiem kobylińskim może íie człówiek vpić. Bowiem z niego wíeřszy dymy y kurzawy w głowę wftępuią níż z ínfzego ktore mózg zaražaią *GlabGad* H5, G8.

»dymy, (a) pary« [szyk 1 : 1] (2): íkąd [z macice] dymy/ pari ciężkiey woniey ku gorze íie podnořzá/ á tak íercze/ głowę y pierfi zaražaią niewiełcie *FalZioł* Y 25v; *GlabGad* C5.

»dymy a (i) wilgoty« (2): Kiedy dymy á wilgoti miáífze od mozgu ípadaią do fercza, tedy fie widzi poí- politemu ímyfłowi iakobyímy nadoł zítępowaly we ínie *GlabGad* L6, D3v.

3. *Substancje lotne znajdujące się w płynach (o wodach mineralnych i napojach alkoholowych)* (8) : y przydawa fie też bolenie głowy z picia mocznego, ktorego dym moczny mozg zaraża. *GlabGad* B3v; [*O picciu wina*] Bo dymy wítępuiące do głowy/ mieífzaią wízytko [*Fumi enim ascendentes in caput miscent et perturbant omnia*]/ á człowieká iákoby nie íwym á lobą niewładnym czynią. *ModrzBaz* 52; áby iéy [*wody cieplicznej*] nigdy niewárzono/ gdyż wárząc ią/ wízytki dymy co w niéy íą nalepíze/ vćieką: tedy zágrzać tylko trzebá *Oczko* 21; PRóžno przéc/ vpiłem íię: winem? czyli rymy? Iesli winem/ íubtélné tego winá dymy. *KochFr* 121; piiáne dymy/ płomyk przyrodzony/ Rozumu człowieczego bárzo oífábiony Zácmiáią *KlonWor* 69.

Szereg: »dymy albo duchy« (1): áby [*woda ciepliczna*] niewezwrzáá/ á dymów albo duchów íwych/ niegubiá *Oczko* 21.

W przen (2) :

Wyrażenie: »dymy młode« = *młodzieńcze fantazje, płochość* (2): Owa wiek ítały/ á ítáteczny/ to íesł naylepízy: íz człowiek íuż one dymy młode z głowy íobie wyráził: y to co íesł złego w młodości zágubił *GórnDworz* K3; w młodym páchołku/ chwałá ludzie ítáteczność/ á poítánowienie/ bo fie zda íz íuż one dymy młode/ oná płochość w nim vítáá *GórnDworz* K4v.

4. *praw. Zagroda wieśniacza* (2) : bo gdzie nieímáíz włók/ groíz z íednégo dymu tákże oíáídlégo nam y potomkom náízym/ dla wyznána zwiérzchności náízéy Królewkiéy íobie zoítáwuiemy. *SarnStat* 1060 [*idem*] 1189.

5. *Zestawienie w funkcji nazwy botanicznej* (1) :

»ziemny dym« = *fumus terrae, polna ruta FalZioł* I 51a; *Fumaria officinalia* L. (*Rost*) (1): Capnio, herba, Gołębie gárdło/ álbo/ ziemny dym. *Mącz* 37a.

Synonimy: 2. *para*; 3. *duch*; 5. »polna ruta«.

Cf [**DYMOPEŁNY**]